

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д. ик. н. Соня Варадинова Милева-Божанова,

Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, катедра “Икономика и управление по отрасли“

Основание за представяне на становище: участие в научно жури, определено със заповед № 1126/22.11.2023 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов и решение на първото заседание на научното жури от 24.11.2023г. (Решение на ФС „Финанси“ Протокол №3)

Относно: публична защита на докторант по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.8. Икономика

Тема на дисертацията „Преки чуждестранни инвестиции: икономически растеж и конвергенция в рамките на Европейския съюз“

С автор Анна Димитрова Петкова, D020219193, докторант задочна форма на обучение в докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Научен ръководител: доц. д-р Анелия Радулова

Настоящата рецензия е изготвена при спазване на изискванията на Закона за развитие на академичния състав, Правилника за неговото прилагане като процедурно са спазени всички изисквания и съгласно чл. 61 и чл. 64 от Правилника за развитието на академичния състав на СА „Д.А. Ценов“, Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторант Анна Петкова е посветена на изключително актуална тема, свързана с измерване влиянието на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) върху икономически растеж въз основа на изследване и проследяване развитието на основни макроикономически показатели. Фокусът е върху степента на реална конвергенция в рамките на страните членки от Централна и Източна Европа (ЦИЕ).

Дисертацията е с обем от 163 страници. В структурно отношение се състои от увод, изложение в три глави, заключение, използвана литература с общо 118 източника – основно на английски език и три приложения. Трите глава са добре балансираны, в логическа обвързаност по между си. Илюстративните материали включват общо 24 таблици и 17 фигури.

Дисертационният труд има ясно дефинирани обект, предмет, цели и задачи на научното изследване и формулирана дисертационна теза. Предмет на изследване е

оценка на интензитета на ПЧИ в България и влиянието им върху степента и скоростта на конвергенция в ЕС. **Обект** на изследване са потоците от преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в България и страните от членки на ЕС от Централна и Източна Европа (ЦИЕ).

Основната цел на дисертационния труд е измерването нивото на въздействие на интензитета на ПЧИ върху икономическия растеж и степента на конвергенция на България и страните от ЦИЕ в ЕС. **Зашитаваната теза** е, че подобряването на инвестиционния климат и прилагането на мерки оптимизиране на условията за увеличаване на притока на ПЧИ е предпоставка за икономически растеж и ускоряване на процеса на реална конвергенция на България в ЕС. Изведени са общо седем задачи, кореспондиращи с целите на дисертацията – терминологични уточнения за видовете и проявленията на ПЧИ; степен и посока на въздействие на ПЧИ върху икономическия растеж; икономически и неикономически детерминанти за привличане на ПЧИ; анализ (по различни показатели) на ПЧИ и структурните трансформации на инвестиционните потоци в страната; сравнителен анализ на зависимостите между икономическия растеж и притока на ПЧИ в България и страните от ЦИЕ; иконометричен модел за оценка степента на конвергенция на доходите и по потоци от ПЧИ; оценка степента на въздействие на ПЧИ върху реалната конвергенция на страните-членки от ЦИЕ въз основа на макроикономически показатели за икономически растеж.

Използваната **методология** съответства на спецификата на изследването, като включва системен подход, сравнителен и статистически анализ, синтез и икономическо моделиране. Използвани са данни от широка информационна емпирична база от страната, както и на водещите в областта международни организации (МВФ, ОИСР, Световна банка и др.). Емпиричните данни са обработени с SPSS, онагледени с фигури, таблици и графики.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Дисертацията е посветена на значим, актуален икономически проблем, по тема, която е комплексна, както по отношение на причинно-следствените връзки между ПЧИ и икономически растеж, така и по отношение на определящите фактори за формирането на инвестиционен климат, отговорен за това и измерването на влиянието посредством значими макроикономически показатели. Приложимостта на изследването е в посока определяне на капацитета за привличане на ПЧИ и адекватни мерки за подобряване на инвестиционната среда в страната по приоритетни отрасли с висока добавена стойност. Дисертационният труд е издържан логически с преход от общото към частното.

В първа глава са разгледани въпросите, касаещи спецификата и формите на проявление на ПЧИ и са изведени водещи в научната литература и използвани от международните организации определения и характеристики. Откроен е механизъмът на ПЧИ за контрол от прехвърляне на ресурси (финансови, технологични и човешки) и различията с портфейлните инвестиции, както и различните гл. т. от страна на чуждестранния инвеститор и приемащата страна. Изследвана е степента и посоката на въздействие на ПЧИ върху икономически растеж в приемащите страни. В резултат са изведени четири основни групи на въздействие: условно положително, неубедително положително, неутрални и отрицателно влияние на ПЧИ върху икономическия растеж.

Важно заключение е че, изводите се извеждат на различни по обхват и специфика иконометрични модели, променливи, специфика на изследваните страни, ниво на развитие и политики.

Втора глава е сравнителен анализ на притока на ПЧИ в България в периода 2010-2121 г. Изследван е бизнес климата в страната, правен режим и стратегически документи за настърчаване на ПЧИ. Оценени си структурните промени, различия и диспропорции между ПЧИ и вътрешните инвестиции в дълготрайни активи. Изведени са предпочтенията на инвеститорите по отрасли и групи.

Трета глава е посветена на ПЧИ и процесите на реална конвергенция измерена чрез изравняване на нивата на доходите и развитието в рамките на ЕС и в частност страните-членки от ЦИЕ и България. Направен е сравнителен анализ за оценка на степента на икономически растеж и съществуващите тенденции в изменението на ПЧИ въз основа на реалния БВП, БВП на глава от населението, паритет на покупателна способност в периода 2010-2021г. Включени са 10 от общо 11 страни от ЦИЕ – България, Чехия, Естония, Хърватия, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словения и Словакия. Унгария е изключена поради липси на данни за анализирания период. Основните резултати от изследването показват, че средногодишния темп на растеж на реалния БВП (по пазарни цени за 2020г.) в страните от ЦИЕ нараства с два пъти по-бързи темпове от средното за ЕС-27, което е индикация за процеси на конвергенция. Установено е, че ЦИЕ запазват най-ниските нива на реален БВП на глава от населението, като са откроени Латвия, Хърватска, Румъния и България. Налице е правопропорционална зависимост между средногодишния ръст на ПЧИ и средногодишния ръст на БВП на глава от населението. България изостава, като средногодишния ръст на ПЧИ е 3,29% спрямо 4,12% средно за ЕС-27. Тестването е предположението, че по-бързите темпове на растеж е свързано с усвояването на по-висок поток от ПЧИ е направено чрез оценка на бета (β) - конвергенцията (Баро, 1992) и регресия на напречно сечение въз основа на допускането, че изследваните икономики се доближават до едно и също стабилно състояние. Изведена е корелационна зависимост на стойността на десетичен логаритъм Ln на ПЧИ в началната година от анализирания период и средногодишния темп на прираст към страните-членки от ЦИЕ, която показва сближаване до средните нива на приток на ПЧИ в ЕС. Потвърдена е средно положителна взаимообусловеност между средногодишния темп на растеж на ПЧИ (%) и изменение на ПЧИ спрямо началното ниво от 2010 г. Изследваните страни от ЦИЕ са групирани по показатели абсолютни стойности на ПЧИ и средногодишен темп на растеж като България попада в групата с относително високи нива на ПЧИ, но и с най-нисък средногодишен темп на прираст, заедно със Словакия и Хърватска. Резултатите от регресионния модел за измерване на бета (β) – конвергенцията по доходи и приход на ПЧИ показват, че е скоростта на конвергенция предполага „догонване“ до средните нива, както и доближаване до средните нива на приток на ПЧИ в рамките на ЕС при средно положителна взаимообусловеност на параметрите. Допълнително е „измерена“ степента на влияние на ПЧИ върху реалната конвергенция конкретно на четири страни – България, Румъния, Литва и Латвия чрез корелационен и регресионен анализ върху три макроикономически показателя. Доказва се, че съществува пряко причинно-следствена връзка между ПЧИ и основните макроикономически променливи включени в модела, но не и като общо заключение.

Стилистично и лингвистично, текстът е издържан по отношение на използваната терминология и стилистика. Цитирането на използванието източници е коректно. Използванието данни и статистическа обработка съответстват на правилата за изчисления и научна етика.

Авторефератът е в обем 44 страници и отразява в синтезиран вид съдържанието, основните резултати и изводи. Съдържа всички необходими елементи за автореферат на дисертационен труд, в т.ч. обосноваване актуалността на темата, степента на разработеност, очертаване на обекта, предмета, целите и задачите, изследователската теза, структура и съдържание на дисертацията, насоки за бъдещи изследвания, както и справка за приносите, списък на публикациите по темата, справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав (ППЗРАСРБ) и декларация за оригиналност на дисертационния труд.

Включените в автореферата две студии са по темата на дисертацията, са на български език и включени в годишния алманах „Научни изследвания на докторанти“ – 2021, 2022.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Представената за рецензиране дисертация представлява самостоятелно и завършено изследване за въздействието на ПЧИ за икономическия растеж и конвергенция в ЕС и страните от ЦИЕ в частност. Докторантът убедено демонстрира своите умения за научно-изследователска работа по значими и актуални въпроси, в т.ч. да систематизира и формулира проблеми и да търси насоки за тяхното решаване.

Основните приноси на дисертацията са определянето на формата и проявленето на ПЧИ, степента и посоката на въздействие върху икономическия растеж в страната-реципиент. Идентифицирани са основните детерминанти – икономически и неикономически, отговорни за привлекателността на ПЧИ. Анализирани са ПЧИ и структурните трансформации на инвестиционните потоци в България, като са определени зависимостите между растеж и приток на ПЧИ в страните от ЦИЕ. Конструиран е иконометричен модел за оценка на степента на конвергенция по доходите и потоците ПЧИ в изследваните страни за периода 2010-2021г. „Измерена“ е степента на въздействие на ПЧИ върху реалната конвергенция на страните от ЦИЕ.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Като основна бележка и препоръка към докторанта е повишаване на публикационната активност, в т.ч. на английски език и в световни и индексирани бази данни с цел по-голяма видимост и разпознаваемост на постигнатите резултати от изследването.

По структурата на дисертацията бих препоръчала разширяване на заключението с по-голяма степен на детайлност, отразяващо реално достигнатите изводи от проведеното изследване.

Въпроси към докторанта: Въз основа на проведеното изследване, можете ли да откроите в какво трябва приоритетно да се насочат мерките за насърчаване на ПЧИ,

конкретно за България (в контекста на такива области като увеличаване на капиталовите инвестиции, повишаване на заетостта и производителността, трансфер на технологии и др.)?

V. Обобщено заключение и становище.

Представеният за рецензиране дисертационен труд, отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и на Правилника за прилагането му, както и на допълнителните изисквания на Правилника на СА „Д. А. Ценов“. Представлява завършен изследователски труд, в който се съдържат научно-приложни приноси по актуална и важна тема относно измерване на влиянието на ПЧИ за икономическия растеж и конвергенция в ЕС.

Като имам пред вид, че дисертацията е самостоятелно дело на докторанта, както и обстоятелството, че кандидатът притежава качества, опит и компетентности за провеждане на самостоятелни научни изследвания и изпълнява минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително и да вземат решение, с което да се присъди на Анна Димитрова Петкова образователната и научната степен ДОКТОР в ПН 3.8 Икономика.

18.12.2023 г.

Рецензент:

проф. д. ик. н. Соня Милева